

10 ANS FERMES,
RIEN N'A CHANGÉ !

DE WET VAN PRINCIPES:
WANNEER
THEORIE EN DE
GEVANGENIS-
-REALITEIT
ELKAAR
ONTMOETEN

OKTOBER 2023

JOURNÉES NATIONALES DE LA PRISON
NATIONALE DAGEN VAN DE GEVANGENIS

10 ANS D'ÉVÉNEMENTS DE SENSIBILISATION AUX RÉALITÉS CARCÉRALES BELGES

INHOUDSOPGAVE

<i>Inleidende opmerkingen</i>	3
Statistieken en cijfers over de gevangenispopulatie: te weinig gegevens gepubliceerd.....	3
Chronische onderbezetting van gevangenis personeel.....	3
Onzekere arbeidsomstandigheden voor externe diensten	4
Een gevangenisstelsel dat geen rekening houdt met diversiteit	5
.....	6
Wie controleert wat er in de gevangenis gebeurt ?.....	7
<i>Algemene bepalingen en richtlijnen</i>	9
<i>De gevangenispopulatie en -plaatsingen</i>	9
<i>De Detentie</i>	11
Het doel om gevangenen te re-integreren: de slechte relatie van het gevangenisbeleid	11
Het dagelijkse leven in de gevangenis	15
Spiritualiteit.....	19
Training en opleiding.....	20
Culturele activiteiten.....	22
Sport.....	23
<i>Orde en veiligheid in de gevangenis</i>	27
Bibliographie	29

Deze nota is geschreven door een groep verenigingen, werkzaam in het gevangenis milieu. Ze voeren een brede waaier aan activiteiten uit (opleidingen, culturele evenementen, gezondheidsbevordering, hulp bij (re)integratie, onderhouden van familiecontacten, enz.) en kwamen ter gelegenheid van de Nationale Dagen van de gevangenis samen in een stuurgroep. Veel andere verenigingen hebben dit document mee ondertekend.

Het doel van deze dagen is het informeren en stimuleren van de discussie over de gevangenis situatie in België. Meer in het bijzonder geeft dit document een overzicht van de verschillende hoofdstukken van de beginselenwet die het wettelijke kader voor het leven in de gevangenis schetst en vergelijkt dit met de realiteit waarmee de auteurs van de nota op het terrein te maken krijgen. We stellen ook een aantal verbeterpunten voor, waarvan de belangrijkste aan het einde van het document worden opgesomd.

INLEIDENDE OPMERKINGEN

Statistieken en cijfers over de gevangenispopulatie: te weinig gegevens gepubliceerd

Als het gaat om het vinden van informatie over gevangenen, is het grootste obstakel het schreeuwende gebrek aan cijfers. De laatste statistieken die zijn gepubliceerd door het Directoraat-Generaal Gevangenen (DG-EPI) dateren van 2017, voor het jaar 2016, en zijn nog steeds erg fragmentarisch, met veel kenmerken van de gevangenispopulatie die niet worden gespecificeerd. Daardoor hebben we geen volledig en actueel beeld van de specifieke behoeften van deze mensen.

Het is mogelijk om recentere informatie te vinden, maar deze is nog steeds zeer beperkt tot bepaalde aspecten van het gevangenisleven, via andere instanties zoals de SPACE-studies van de Raad van Europa of de Centrale Raad voor het Toezicht op Gevangenen (CCSP).

- ✓ **Regelmatig gegevens publiceren over de kenmerken van de gevangenispopulatie en een overzicht van hun dagelijks leven in de gevangenis.**

Chronische onderbezetting van gevangenispersoneel

Volgens sommige commissies van toezicht, met een absenteïsme (door onderbezetting, afwezigheid van personeel of stakingen) van bijna 30% in sommige gevangenen van het land, is het gebrek aan personeel in managementteams en/of gevangenisdirectie een belangrijke belemmering voor de toegang tot rechten voor gevangenen. Op dagen dat het personeel onderbezet is, worden activiteiten zoals douches of wandeling vaak geannuleerd en kunnen gevangenisdiensten de toegang tot de gevangenis geweigerd worden.

Dit gebrek aan personeel leidt tot slechte werkomstandigheden voor gevangenisbewakers, wat regelmatig tot stakingen leidt. In 2019 werd België veroordeeld

door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens na langdurige stakingen van gevangenispersoneel, waarbij de rechtbank in Straatsburg oordeelde dat de stakingen hadden geleid tot vernederende behandeling van de gevangene die de zaak had aangespannen. Hoewel er een wet is aangenomen om een minimale dienstverlening in gevangenen te organiseren, worden de bepalingen van deze wet in de praktijk niet altijd nageleefd. In de praktijk wordt er vaak een beroep gedaan op de politie of het leger om veiligheid en dienstverlening te bieden tijdens stakingsperiodes, ook al

behoort dit niet direct tot hun takenpakket en zijn ze hier niet specifiek voor opgeleid. Dit versterkt de veiligheidsgedachte, vaak ten koste van de rechten van gevangenen.

✓ **De bepalingen naleven van de wet van 23 maart 2019 betreffende de continuïteit van het gevangeniswezen in geval van stakingen**

Onzekere arbeidsomstandigheden voor externe diensten

In gevangenissen zijn het vooral de externe diensten die opleiding, onderwijs, psychosociale ondersteuning, cultuur, sport, preventie, gezondheidsgerelateerde activiteiten of activiteiten in verband met het verlaten van de gevangenis aanbieden. Deze diensten zijn voornamelijk verenigingen zonder winstoogmerk (vzw's), ondersteund door verschillende financieringsbronnen, die algemeen of specifiek kunnen zijn.

De precaire institutionele situatie waarin een groot aantal van deze diensten in gevangenissen zich bevinden, ondermijnt deze essentiële structuren, die een essentiële aanvulling vormen op de gevangenisdiensten. Enerzijds ondermijnt dit het organisatorische evenwicht en anderzijds bemoeilijkt het de verwezenlijking van de doelstellingen voor de betrokken populaties.

Bovendien, zoals hierboven vermeld, in een context van onderbezetting bij het gevangenispersoneel, worden onze activiteiten regelmatig opgeschort bij gebrek aan voldoende personeel.

Onze organisaties kunnen niet anders dan de precaire omstandigheden betreuren waarin onze activiteiten moeten worden uitgevoerd: onzekerheid, kortetermijnvisie of zelfs de vermenigvuldiging van financiering om de levensvatbaarheid te garanderen van projecten die nochtans van essentieel belang zijn. Des te meer omdat ze gericht zijn op mensen die al het slachtoffer zijn van sociaal en economisch geweld, uitsluiting, desocialisatie en invisibilisering. De situatie heeft zeer reële gevolgen voor het werk dat we daadwerkelijk kunnen doen met mensen in de gevangenis.

- ✓ **Toegang tot gevangenissen en fatsoenlijke werkomstandigheden voor externe diensten.**
- ✓ **De coördinatie tussen sectoren - cultuur, sport, opleiding, psychosociale zorg, gezondheid en rehabilitatie - verbeteren, zowel op institutioneel niveau (zoals voorzien in samenwerkingsovereenkomsten tussen de verschillende overheidsniveaus) als op lokaal niveau in de gevangenissen.**

Een gevangenisstelsel dat geen rekening houdt met diversiteit

Terwijl mannen de meerderheid van de gevangenen vormen, rijst de vraag hoe om te gaan met minderheidsgroepen (genderminderheden, allochtonen, mensen met een handicap, etc.). Hun zorg wordt niet specifiek behandeld in de beginselenwet. Onder deze minderheidsgroepen vertegenwoordigen vrouwen gemiddeld minder dan 5% van de gevangenispopulatie. In België kunnen slechts 9 van de 35 gevangenissen vrouwen huisvesten (waaronder 3 waar ze vergezeld kunnen worden door hun kinderen tot 3 jaar). Geen enkele gevangenis herbergt vandaag uitsluitend vrouwen (vroeger was dat alleen de gevangenis van Berkendael). Ze worden geïsoleerd in specifieke "afdelingen" of "secties", wat gevolgen heeft voor hun dagelijks leven (smalle ruimten - beperking van mogelijke activiteiten - en ver van de rest van de gevangenis en de diensten die worden aangeboden in het bijzonder). Bovendien specificeert de beginselenwet niet hoe transgenders moeten worden toegewezen. In 2023 werden echter aanbevelingen gedaan aan de gevangenisadministratie om de regels voor de omgang met deze populatie te specificeren. We hebben geen precieze informatie over de naleving van deze aanbevelingen, maar volgens onze waarnemingen blijven er moeilijkheden bestaan. Er is ook de vraag hoe om te gaan met vreemdelingen of allochtonen, d.w.z. mensen van wie de moedertaal niet die is van de gemeenschap waarin ze zich bevinden. Het probleem kan zich dus voordoen voor Nederlandstalige Belgen opgesloten in Wallonië en, omgekeerd, voor Franstalige Belgen opgesloten in Vlaanderen, die moeilijkheden kunnen ondervinden in hun dagelijks leven als gevolg van de taalbarrière. De situatie kan ook moeilijk zijn voor vreemdelingen, niet-Franstaligen en/of Nederlandstaligen, waarvan er veel in onze gevangenissen zitten. Taalbarrières en culturele verschillen kunnen ernstige problemen veroorzaken in de

gevangenis, omdat de betrokkenen moeite hebben om de verschillende procedures en interne gevangenisregels te begrijpen, of deze zelfs helemaal niet begrijpen. Deze situatie verergert niet alleen het gevangenisgeweld, maar brengt ook de uitoefening van de rechten van deze mensen in gevaar en kan een bron van spanningen en zelfs geweld zijn, vanwege het daaruit voortvloeiende onbegrip. De principiële wet bepaalt bij verschillende gelegenheden dat de gedetineerde in staat moet worden gesteld om de informatie die hem of haar wordt meegedeeld te begrijpen. Desondanks wordt er zeer zelden gebruik gemaakt van tolken of vertalers. Hoewel andere gedetineerden soms gevraagd wordt om te helpen met de vertaling, werpt deze oplossing vertrouwelijkheidsproblemen op en kan het gedetineerden in moeilijke situaties brengen. De nodige maatregelen nemen om de specifieke behoeften van gedetineerde minderheidsgroepen vast te stellen en in aanmerking te nemen.

- ✓ **Het garanderen van het recht van alle gevangenen op informatie over hun rechten en plichten in de gevangenis, bijvoorbeeld door het uitdelen van huisregels en/of een gids bij aankomst in de gevangenis, vertaald in verschillende talen en aangepast aan hun lees- en schrijfniveau.**

Wie controleert wat er in de gevangenis gebeurt ?

Hoewel het moeilijk is om te weten wat er achter de gevangensmuren gebeurt, zijn er toch controleorganen. In elke gevangenis is een toezichtcommissie verantwoordelijk voor monitoring, bemiddeling en klachten. Deze commissies werken in opdracht van de CTRG / CCSP, die rapporten en adviezen publiceert over de situatie in gevangenissen. Gevangenen kunnen bepaalde zaken ook voorleggen aan de federale ombudsman, die al adviezen over gevangenissen heeft uitgebracht. Het recent opgerichte Federale Instituut voor de Bescherming en de Bevordering van de Grondrechten (IFDH) heeft ook residuele bevoegdheden in gevangeniszaken, d.w.z. aspecten die niet door andere organen worden behandeld. Bovendien geeft artikel 33 van de Beginselwet leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, de Senaat, het Vlaams Parlement, het Parlement van de Franse Gemeenschap, het Parlement van het Waals Gewest, het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap en het Parlement van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest toegang tot gevangenissen. Deze bezoeken vinden plaats in aanwezigheid van de gevangenisdirectie. Magistraten hebben ook de mogelijkheid om gevangenissen te bezoeken.

Tegelijkertijd ondertekende België in 2005 het Facultatief Protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontferende behandeling of bestraffing (OPCAT). Dit moet de oprichting mogelijk maken van een "nationaal preventief mechanisme" (NPM), d.w.z. een onafhankelijk orgaan dat verantwoordelijk is voor het toezicht op alle plaatsen waar mensen, zowel kinderen als volwassenen, van hun vrijheid worden beroofd. Het doel is om mogelijke schendingen van de grondrechten van deze mensen te voorkomen. Tot op heden is het protocol echter nog steeds niet geratificeerd en dus nog niet in werking getreden.

- ✓ **Het OPCAT ratificeren en een nationaal bevoegd mechanisme opzetten ter voorkoming van foltering, met voldoende middelen en volledig effectief om te zorgen voor onafhankelijk en onpartijdig extern toezicht op alle plaatsen waar mensen van hun vrijheid worden beroofd, waaronder gevangenissen.**

VOOR MEER INFO :

Prison de Saint-Gilles, les services externes veulent pouvoir travailler ;
Communiqué de presse de la FIDEX. [Consultable ici](#).

Situation de plus en plus tendue dans les prisons : la Fidex sonne l'alerte ;
Communiqué de presse de la FIDEX. [Consultable ici](#).

Prisons : une invisibilisation genrée ; Centre d'action laïque. [Consultable ici](#).

Parle avec elles : quand des femmes détenues se racontent en prison ; I.Care.
[Consultable ici](#).

Journée internationale de soutien aux victimes de la torture, les ONG alertent :
la Belgique n'a toujours pas de mécanisme national de prévention ;
Communiqué de presse de la coalition OPCAT. [Consultable ici](#).

Un mécanisme de prévention de la torture et des mauvais traitements pour les
personnes privées de liberté ? Oui, mais pas à n'importe quel prix ! ;
Communiqué de presse de la coalition OPCAT. [Consultable ici](#).

Parlementaires et magistrats, entrez dans les prisons ! Conseil de surveillance
pénitentiaire. [Consultable ici](#).

La surpopulation dans les prisons, indicateur d'un système carcéral
contreproductif ; Siréas. [Consultable ici](#).

ALGEMENE BEPALINGEN EN RICHTLIJNEN

Artikel 5 van de beginselenwet stelt dat "de tenuitvoerlegging van de straf of maatregel van vrijheidsbeneming plaatsvindt in psychosociale, fysieke en materiële omstandigheden die de menselijke waardigheid eerbiedigen, de gedetineerde in staat stellen zijn zelfrespect te behouden of te vergroten en zijn gevoel van persoonlijke en sociale verantwoordelijkheid bevorderen". Bovendien zal "de gedetineerde in theorie niet worden onderworpen aan enige beperking van zijn politieke, burgerlijke, sociale, economische of culturele rechten anders dan die welke voortvloeien uit zijn strafrechtelijke veroordeling of uit de maatregel van vrijheidsbeneming, (...)" (artikel 6).

DE GEVANGENISPOPULATIE EN -PLAATSINGEN

Het probleem van overbevolking in gevangenissen is al jaren bekend. Het huidige overheidsbeleid lijkt te worden geleid door het idee dat een grotere gevangenis capaciteit het probleem zal oplossen. De ervaring leert ons echter anders. Sinds 2008 is het gevangeniswezen onderworpen aan opeenvolgende "Masterplannen", die hebben geleid tot een gestage uitbreiding van het gevangenisbestand.

Officieel is de bouw van deze nieuwe gevangenissen bedoeld om het probleem van overbevolking in gevangenissen op te lossen. In de praktijk is dit echter niet het geval. Zo zijn de gevangenissen van Leuze-en-Hainaut en Marche-en-Famenne, die in 2013 en 2014 werden geopend, volgens de raden van toezicht van deze inrichtingen regelmatig voor meer dan 100% bezet. Bovendien blijft het aantal opgesloten personen buiten deze nieuwe gevangenissen hoger dan het aantal beschikbare plaatsen in het hele land. Volgens het laatste jaarverslag van het CCSP (2021) bedroeg de gevangenis capaciteit ongeveer 9.600 plaatsen voor bijna 11.000 gedetineerden. Gevangenisoverbevolking lijkt meer uitgesproken te zijn in het noorden van het land, zoals in de gevangenis van Antwerpen (bezettingsgraad van 171%) en de gevangenis van Gent (153%).

Niet alle gevangenissen hebben dezelfde populatie. Er zijn verschillende soorten gevangenissen: voorarrestgevangenissen, die in principe bedoeld zijn voor mensen die nog niet veroordeeld zijn en daarom de status van voorlopige hechtenis hebben, en strafgevangenissen, voor mensen die wel veroordeeld zijn. In de praktijk echter worden veel veroordeelde gevangenen vanwege overbevolking vastgehouden in voorarrestgevangenissen en moeten ze maanden wachten voordat ze worden overgeplaatst naar een gevangenis.

Naast de traditionele gevangenissen werd een aantal jaren geleden het idee van detentiehuisen ontwikkeld. Deze detentiehuisen verschillen in drie belangrijke

opzichten van de opsluitingsmethoden die vandaag de dag worden gebruikt: ze zijn klein (voor een meer gepersonaliseerde aanpak en de mogelijkheid om echt te werken aan het detentieplan), gedifferentieerd (om beter rekening te houden met de specifieke behoeften van minderheids-subgroepen van de gevangenispopulatie) en verankerd in de buurt (om de samenwerking met externe en lokale organisaties te vergemakkelijken). Op dit moment - zomer 2023 - zijn er slechts twee gevangenissen in gebruik, maar tegen het einde van 2024 zouden dat er 15 moeten zijn. De toepassing van dit nieuwe model is zeer recent en we kunnen het daarom nog niet evalueren. Het biedt echter wel een interessant vooruitzicht, mits het huidige disfunctionele model daadwerkelijk vervangt en niet slechts een excuus is om het aantal gevangenissen te verhogen.

Naast deze verschillen zijn er ook mensen die geïnterneerd zijn in sociale zorginstellingen of psychiatrische inrichtingen. Geïnterneerden hebben een speciale status en behoeften waarin moeilijk kan worden voorzien, en ze zouden in geen geval in gewone gevangenissen mogen worden opgesloten. Dit is echter nog steeds het geval, vooral in sommige gevangenissen en voor alle vrouwelijke geïnterneerden, omdat er voor hen geen psychiatrische inrichting is.

Het EHRM constateerde deze tekortkoming en riep België tot de orde en drong erop aan "het aantal personen die misdaden of overtredingen hebben begaan en lijden aan psychische stoornissen die zonder passend therapeutisch toezicht worden geïnterneerd in de psychiatrische vleugels van gevangenissen, te verminderen".

VOOR MEER INFO :

Rapport annuel du Conseil central de surveillance pénitentiaire de 2021. [Consultable ici](#).
Les internés en annexe psychiatrique de prison: a never-ending story ? ; Yves Cartuyvels, Olivia

Nederlandt, Delphine Paci et Harold Sax. [Consultable ici](#).

Punir : faut-il opter pour une autre forme de justice ? ; Siréas. [Consultable ici](#).

Memorandum De Huizen (2023). [Consultable ici](#).

DE DETENTIE

Het doel om gevangenen te re-integreren: de slechte relatie van het gevangenisbeleid

Hoewel het hoofddoel van de gevangenisstraf, de vrijheidsberoving inhoudt, wordt de doelstelling van re-integratie in de vrije samenleving, die uitdrukkelijk is opgenomen in artikel 9 van de beginselenwet, maar al te vaak veronachtzaamd. Hoewel er in een aantal maatregelen is voorzien, blijft de uitvoering ervan grotendeels ontoereikend.

Verschillende maatregelen worden verondersteld deze doelstelling van re-integratie in de vrije maatschappij te dienen.

Ten eerste het detentieplan. De beginselenwet van 2005 (titel IV, hoofdstuk II) voorzag in deze bepaling, maar het heeft 15 jaar geduurd voordat deze van kracht werd. Drie jaar later heeft de gevangenisadministratie niet de middelen om het uit te voeren. Bovendien is de uitvoering

nog zwaarder voor geïnterneerden, aangezien de duur van de straf in hun geval onbepaald is. Ten tweede is het onderhouden van contact met de buitenwereld: de familie een essentieel aspect van het welzijn van de gedetineerde en zijn vooruitzichten op rehabilitatie.

Bezoek staat centraal in deze doelstelling. Voorarrestgevangenen kunnen elke dag bezoek ontvangen. Veroordeelde gedetineerden hebben recht op drie bezoeken van een uur per week, de zogenaamde "tafelbezoeken". De wet voorziet in "bezoeken zonder toezicht", zodat gedetineerden hun echtgeno(o)t(e) en/of familie één keer per maand gedurende minimaal twee uur in alle privacy kunnen zien. Naast de financiële en psychologische moeilijkheden die gepaard gaan met het opsluiten van een geliefde en de tijdsdruk (bezoekuren zijn niet verenigbaar met een druk werkend leven en de wachttijden kunnen lang zijn), hebben families vaak te maken met het probleem van de toegang tot de gevangenis: sommige inrichtingen liggen dicht bij treinstations, maar dat is niet voor alle inrichtingen het geval. Bovendien wordt bij de keuze van de detentieplaats zelden rekening gehouden met de woonplaats van het gezin, met name omdat sommige gevangenis overvol zijn. Tot slot zijn de bezoek- en wachtruimten niet geschikt voor kinderen, ondanks de wens die in de Beginselenwet wordt geuit om de ouderlijke rechten van gedetineerden te bevestigen. Daarnaast ondervinden jeugdbeschermingsinstellingen, hoewel ze meer gewend zijn aan deze aanpak, ook problemen bij het organiseren van bijeenkomsten.

Tijdens de gezondheids crisis werden deze bezoeken geannuleerd en vervangen door videoconferentiebezoeken. Sommige gevangenis hebben ervoor gekozen om deze optie te behouden, wat een goede zaak is, vooral voor mensen van wie de familie ver van de gevangenis woont (bijvoorbeeld in het buitenland). We betreuren het echter

dat klaslokalen hiervoor opnieuw moesten worden toegewezen, waardoor trainers geen ruimte hebben voor hun workshops.

Naast deze bezoeken kunnen gedetineerden ook telefoneren. In sommige inrichtingen bevindt de telefoon zich in de cel, in andere in de gang, op een afdeling, en gedetineerden hebben er toegang toe op vaste tijden en gedurende maximaal 10 minuten. Ook hier hangt de mogelijkheid om de telefoon te gebruiken af van het aantal aanwezige gevangenismedewerkers en hun stakingen, en de privacy van degenen die aan de telefoon zijn wordt zelden gerespecteerd. Gevangenen betalen 0,11 cent per minuut voor een binnenlands gesprek en veel meer voor een internationaal gesprek. Dit is veel hoger dan de tarieven buiten de gevangensmuren.

Ten derde moet het doel van rehabilitatie worden bereikt door psychosociale ondersteuning. Het is belangrijk dat gevangenen het initiatief nemen om zichzelf voor te bereiden op het leven buiten de gevangenis. Gedetineerden worden door verschillende diensten ondersteund bij hun psychosociale inspanningen.

Eenzijds is er de psychosociale gevangenisdienst, bekend als de "PSD", die bestaat uit een multidisciplinair team dat verantwoordelijk is voor de opvang, begeleiding en psychosociale beoordeling van gedetineerden. Gedetineerden worden geïnformeerd dat er rapporten zullen worden opgesteld op basis van de psychosociale gesprekken, om de gerechtelijke autoriteiten te informeren zodat zij aanpassingen van de straf kunnen overwegen. De professionals van de PSD zijn vaak overwerkt door het grote aantal zaken dat ze moeten behandelen, waardoor ze geen geïndividualiseerde follow-up van hoge kwaliteit kunnen bieden. Het gevolg is dat er

weinig afspraken worden gemaakt en dat mensen ontmoedigd of zelfs geïrriteerd raken door de situatie.

Aan de andere kant spelen externe diensten, die training, onderwijs, psychosociale ondersteuning, cultuur, sport, preventie, gezondheidsgerelateerde activiteiten of hulp bij het verlaten van de gevangenis bieden, ook een belangrijke rol bij de re-integratie van gevangenen. Effectieve samenwerking tussen externe diensten die zich bezighouden met deze kwesties en interne psychosociale diensten in gevangnissen is essentieel, als onderdeel van een alomvattende en voortdurende benadering van de persoon die hulp ontvangt. Des te meer omdat sommige taken van de PSD door een overbelasting van hun diensten door externe diensten worden uitgevoerd.

De uitvoering van het reïntegratieplan dat gevangenen geacht worden op te stellen met de hulp van zowel de PSD als externe diensten, komt in gevaar door vertragingen bij het opstellen van PSD-rapporten, als gevolg van hun buitensporige werklast. Gedetineerden krijgen hun uitgaansvergunningen of vertrekken erg laat, komen voor de SURB zonder dat ze hun re-integratieproject hebben kunnen afronden, etc. Langere vertragingen leiden er ook toe dat mensen bijvoorbeeld de startdatum van hun opleiding missen of hun plaats in een opvanghuis verliezen.

De flexibiliteit van het SURB ten opzichte van deze externe tijdschema's, die moeilijk te verenigen zijn met de gerechtelijke kalender, blijft beperkt, ook al wordt deze van

jaar tot jaar beter. Dit kan mensen die gemotiveerd zijn om een oprecht en samenhangend project op te zetten, ook dwingen om gebruik te maken van inschrijvingen voor permanente instapopleidingen, ten koste van een echte beroepskeuze.

Deze beroepskeuze zou overigens ruimschoots ondersteund kunnen worden tijdens detentie, als het aanbod van beroepsopleidingen in de gevangenis veel uitgebreider zou zijn (dat overigens per inrichting verschilt) en als de intra- en extramurale continuïteit gewaarborgd zou zijn, zoals voorzien in de Beginselenwet (in de artikelen 76 en 78). Nog steeds met dit in gedachten, zou een grotere diversiteit, uitbreiding, certificering, enz. van gevangeniswerk, en het verwerven van dezelfde sociale rechten als in de burgermaatschappij, als onderdeel van een detentieplan, ervoor zorgen dat professionele vaardigheden overdraagbaar zouden zijn na vrijlating.

Tot slot moet worden opgemerkt dat de buitensporige schulden die worden opgelopen als gevolg van gevangenisstraf (strafrechtelijke boetes, griffierechten, civiele partijkosten) ook vaak een belemmering vormen voor het maken van een echte beroepskeuze en de gedetineerde aanmoedigen om te proberen snel een vergoeding te krijgen, ten koste van het verwerven van kwalificaties die toegang zouden geven tot een grotere professionele stabiliteit.

- ✓ Garantir la De uitvoering van het detentieplan voor veroordeelde gevangenen garanderen.
- ✓ De middelen van de diensten die in de gevangenissen werken versterken en ervoor zorgen dat ze over lokalen beschikken voor hun werk.
- ✓ De toegang tot basisinformatie verbeteren (met name over het bestaan van verschillende diensten die ondersteuning bieden) voor alle gevangenen.
- ✓ De interne psychosociale teams (PSD) versterken om vertragingen bij de behandeling van zaken te verminderen.
- ✓ Mensen die betrokken zijn bij het strafrechtelijk systeem, en in het bijzonder de SURB, bewust maken van de tijdschema's en beperkingen van de buitenmurale omgeving.
- ✓ Uitbreiden van het aanbod aan trainings- en werkmogelijkheden binnen de gemeenschap en zorgen voor continuïteit met de buitenwereld.

VOOR MEER INFO :

Rapport sur les droits des familles de détenu-es ; Ligue des droits humains.
[Consultable ici.](#)

Enfants de détenus, enfants à l'ombre ? ; Délégué général aux droits de l'enfant.
[Consultable ici.](#)

Sortir de prison... Vers une transition réussie ? ; Concertation des associations actives en prison. [Consultable ici.](#)

Baisers interdits [Billet d'humeur] ; OIP Section belge. [Consultable ici.](#)

Het dagelijkse leven in de gevangenis

i. Materiële aspecten van het leven in de gevangenis

Er zijn momenteel 35 gevangenissen in België. De gevangenissen werden op verschillende tijdstippen gebouwd. De meeste werden gebouwd in de 19e en 20e eeuw, wat verklaart waarom het gevangenisbestand zo vervallen is. De nieuwste gevangenissen uit de 21e eeuw zijn een antwoord op dit probleem, maar ze brengen ook andere problemen met zich mee.

Het principe van individuele opsluiting wordt niet systematisch gerespecteerd: gevangenen, vooral die in voorarrest zitten, delen vaak een cel van 9 m² met twee of zelfs drie andere gevangenen. In het laatste geval slaapt de derde persoon meestal op een matras op de grond. "Op 23/09/2022 waren er in totaal 281 [stapel]bedden geplaatst. Hierdoor is het aantal gedetineerden dat op de grond slaapt al teruggebracht tot 124", verdedigde de Belgische overheid zich eind november 2022. Dit was het geval voor 200 gedetineerden in 2021. In deze gevallen is het celmeubilair (tafels, stoelen, enz.) niet aangepast aan het aantal personen dat er verblijft.

België is meermaals veroordeeld omdat het meerdere mensen in dezelfde cel houdt, waardoor de minimale individuele ruimte kleiner is dan 4m². Op 16 mei 2017 heeft het EHRM België opnieuw veroordeeld in de zaak Sylla en Nollomont v. België. Het Hof constateerde een schending van artikel 3 (dat foltering en mishandeling verbiedt) door het gebrek aan persoonlijke ruimte (minder dan 3m² per gedetineerde) in combinatie met het ontbreken van activiteiten buiten de cel. Wat hygiëne betreft, hebben alleen de nieuwe inrichtingen een douche in de cel. In de andere inrichtingen zijn de douches gemeenschappelijk (hoewel geïsoleerd) en is de toegang ertoe zeer beperkt (gemiddeld slechts twee of zelfs drie douches per week) en vaak beperkt wanneer er personeelstekort is. In principe is er een toilet beschikbaar in elke cel (alleen de gevangenis van Antwerpen is niet uitgerust met een waterpunt en sanitaire voorzieningen in de cellen, en gedetineerden moeten zich ontlasten in sanitaire emmers die ze elke dag legen op de "stortplaats"; dit is ook het geval in een vleugel van de gevangenis van Doornik). Dit betekent echter niet dat het toilet geïsoleerd is in de cel, en het kan dus zichtbaar zijn vanuit het raam (d.w.z. het kleine raampje in de celdeur), of niet geïsoleerd zijn van de andere gedetineerden.

Er wordt een dagelijks budget van €4,05 toegewezen aan voedsel voor gedetineerden (in gevangenissen die niet onder een publiek-privaat partnerschap vallen), wat niet genoeg gevarieerd voedsel biedt om in alle noodzakelijke voedingsbehoeften te voorzien. In theorie kunnen specifieke menu's worden verstrekt voor degenen die dat wensen (varkensvleesvrij, vegetarisch, zoutloos, diabetisch, enz.), maar dit wordt niet altijd gerespecteerd, wat ernstige gevolgen kan hebben voor de gezondheid van de gedetineerden.

Verschillende aspecten van het dagelijks leven blijven echter de verantwoordelijkheid van gevangenen. Dit zijn onder andere wasserij en toegang tot een televisie (ook al hebben ze niet altijd de keuze om er wel of geen te hebben). Gedetineerden zijn ook verplicht om te "kantineren" (buiten te kopen, via een lijst - die beperkt is en aanzienlijk varieert van gevangenis tot gevangenis - van producten die door de gevangenis worden aangeboden, tegen hogere prijzen dan buiten). Dankzij de kantine kunnen ze het voedsel dat ze krijgen, dat vaak onvoldoende is, aanvullen en schoonmaak- en hygiëneproducten, drank, sigaretten, etc. kopen.

Gedetineerden die het geluk hebben een familie te hebben die hen kan onderhouden, krijgen geld via hun gevangenisbankrekening. Anderen kunnen sociale hulp krijgen: een onderling hulpfonds wordt gevoed door de verhoogde prijzen van producten die in de kantine worden gekocht. De bijstand die behoeftige gevangenen ontvangen varieert van € 15 tot € 50, van de gevangenis, en is een lening die door de gevangene moet worden terugbetaald zodra hij of zij de middelen heeft om dit te doen. Zodra ze meer dan €100 hebben, wordt het voorgesloten bedrag automatisch afgetrokken en wordt de sociale bijstand stopgezet.

VOOR MEER INFO :

Rapport sur la caisse d'entraide sociale ; Conseil central de surveillance pénitentiaire. [Consultable ici.](#)

ii. Gezondheid in de gevangenis

Hoewel het ons ontbreekt aan betrouwbare en recente gegevens en studies over deze kwestie, net als over andere aspecten van detentie, toont de beschikbare documentatie aan dat gedetineerden vaak een precare gezondheid hebben vóór hun opsluiting, met in het bijzonder een hoge prevalentie van geestelijke gezondheidsproblemen, drugsverslaving en infectieziekten.

Vandaag de dag valt de gezondheidszorg in gevangenissen nog steeds onder de verantwoordelijkheid van de Federale Overheidsdienst Justitie. Dit betekent dat wanneer iemand in de gevangenis zit, zijn sociale rechten worden opgeschort en alle kosten worden gedragen door Justitie. In het voorwoord van zijn in 2017 gepubliceerde rapport neemt het Federaal Expertisecentrum (KCE) echter geen blad voor de mond. "De gevangenis cultuur is niet noodzakelijk compatibel met de zorgcultuur. Bovendien verschilt de aanpak sterk van gevangenis tot gevangenis", stelt het vast.

Onze organisaties hebben hetzelfde geconstateerd. Hoewel de wet het principe van gelijkwaardigheid van zorg in de gevangenis en in de vrije maatschappij oplegt, wordt dit principe vandaag nog lang niet gerespecteerd. In afwachting van de inwerkingtreding van de artikelen over de gezondheidszorg in de gevangenis, moeten de algemene regels (d.w.z. de regels die voor iedereen gelden) worden toegepast, en in het bijzonder de wet van 2002 over de rechten van patiënten, aangezien gedetineerden niet expliciet zijn uitgesloten van het toepassingsgebied van de wet. In de praktijk worden de rechten op toegang tot gezondheidszorg in de gevangenis echter bij lange na niet gerespecteerd.

Verscheidene principes worden ondermijnd, waaronder het principe van vertrouwelijkheid (consultaties aan de celbalie, aanwezigheid van bewakingspersoneel tijdens bepaalde consultaties, etc.), het recht op toegang tot medische dossiers en het principe van continuïteit van zorg bij het binnenkomen en verlaten van de gevangenis.), het recht op toegang tot medische dossiers en het principe van continuïteit in de zorg bij het binnenkomen en verlaten van de gevangenis. Er doen zich ook problemen voor wanneer behandelingen buiten de gevangenis moeten worden gegeven ("medische extracties"), die regelmatig worden geannuleerd bij gebrek aan begeleidend personeel. Bovendien toonde een recente studie van de non-profitorganisatie I.Care aan dat gevangenen, geconfronteerd met de veiligheidsmaatregelen (aanwezigheid van meerdere gevangenisbewaarders of politieagenten, het dragen van handboeien en/of boeien, enz. Dit kan leiden tot een verslechtering van hun toestand.

Bovendien, aangezien de sociale rechten van gevangenen worden opgeschort wanneer ze de gevangenis binnenkomen, duurt het soms meerdere weken om ze weer te openen wanneer hun straf erop zit. Dit leidt tot onderbrekingen in de zorg en is in strijd met het principe van continuïteit van zorg dat gevangenen zouden moeten kunnen genieten.

In dit opzicht is de overdracht van de verantwoordelijkheden inzake

gezondheidszorg van de Federale Overheidsdienst Justitie naar de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid begonnen, maar nog lang niet voltooid. De werkzaamheden die in dit kader zijn uitgevoerd, bevestigen het chronische gebrek aan middelen voor gezondheidszorg in gevangenen en de aanzienlijke behoeften, met name op het gebied van aanwerving.

Hoewel gevangenen niet beschouwd kunnen worden als plaatsen van zorg, zouden ze op zijn minst mogelijkheden voor zorg moeten zijn. Dit is momenteel echter niet het geval in Belgische gevangenen.

- ✓ **Ga zo snel mogelijk over tot de overdracht van verantwoordelijkheden van gezondheidszorg naar volksgezondheid in alle gevangenen.**
- ✓ **Garandeer de gelijkwaardigheid van de zorg met die in de vrije maatschappij, evenals de continuïteit van de zorg.**

VOOR MEER INFO :

Soins de santé dans les prisons belges ; Centre Fédéral d'Expertise des Soins de Santé (KCE), 2017. [Consultable ici](#).

L'urgence d'agir pour la santé des personnes détenues. I.Care asbl en 2021. [Consultable ici](#).

De la prison à l'hôpital : les extractions pour raison médicale. I.Care asbl en 2021. [Consultable ici](#).

iii. [Ritmes en gemeenschapsleven in de gevangenis](#)

Het tempo van het leven in een gevangenis hangt af van het regime dat er heerst. Een gevangenis met een "gesloten" regime (waar gedetineerden bijna de hele tijd opgesloten zitten in hun cel, wat de meest voorkomende vorm van gevangenschap is) heeft een ander ritme dan een gevangenis met een "open" regime (waar gedetineerden vrij rondlopen in de inrichting) of een "halfopen" regime (waar

gedetineerden overdag toegang hebben tot verschillende activiteiten of werk en 's avonds in hun cel zitten).

Open en half-open regimes worden vaak gezien als een gunst die verleend wordt aan de gedetineerde. Deze gunst kan op elk moment worden ingetrokken.

Bovendien zijn sinds de gezondheidscrisis bepaalde beperkingen gehandhaafd die tegen de gemeenschapsregimes ingaan (in sommige gevangenissen was het bijvoorbeeld mogelijk voor gevangenen om samen te eten aan een gemeenschappelijke tafel in de vleugel waar ze vastzaten; dit recht is ingetrokken).

Ook het chronische personeelstekort van de gevangenisbewakingsteams maakt het moeilijk om gemeenschapsactiviteiten in stand te houden.

iv. Spiritualiteit, onderwijs, cultuur en sport in de gevangenis

Een hele reeks activiteiten met betrekking tot eredienst, training, cultuur en sport worden georganiseerd in gevangenissen, wederom met grote verschillen van gevangenis tot gevangenis. Ook hier worden deze activiteiten vaak als eerste geannuleerd in geval van stakingen of personeelstekort en wordt de betrokkenen de toegang tot de inrichting ontzegd.

Spiritualiteit

In de beginselenwet is het "recht op religieuze, spirituele of morele bijstand van een vertegenwoordiger van iemands geloof of levensbeschouwing die aan de gevangenis verbonden is of daartoe toegelaten is" vastgelegd en het kader van begeleiders en aalmoezeniers is bij Koninklijk Besluit vastgesteld (25 katholieken, 27 moslims, 9 leken - morele begeleiders genoemd -, 1 anglicaan, enz.) De raadgevers, die alleen aanwezig zijn

om in alle vertrouwelijkheid te luisteren, in de cellen van de gedetineerden, op elk moment van hun detentie, hebben een essentiële rol te spelen omdat, ondanks alle raadgevers die de gevangenissen bezoeken, niemands enige missie is om te luisteren... Alle diensten zijn afhankelijk van een bepaald verzoek (opleiding, huisvesting, hulp bij verslaving, enz.), maar de morele begeleiders zijn er om tijd, een luisterend oor en een aanwezigheid te bieden, zonder andere voorwaarden, en deze geruststellende aanwezigheid is belangrijk voor veel gedetineerden.

In de praktijk is de toegang tot deze hulp niet altijd gemakkelijk: in veel gevangenissen worden de begeleiders vermeld onder de rubriek "eredienst" of "andere" op de meldingsformulieren, en de termen "eredienst" en "pastoraat" worden veel gebruikt in gevangenissen en door gevangenis personeel, waardoor het bestaan van de begeleiders onzichtbaar wordt.

De afgelopen jaren heeft er een grote verandering plaatsgevonden: gedetineerden zijn niet langer verplicht om aan te geven bij welke geloof ze "aangesloten" zijn en hebben het recht om aan meerdere deel te nemen als ze dat willen.

Training en opleiding

Iedereen recht op onderwijs wordt erkend en vastgelegd in artikel 26 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en in vele andere wet- en regelgevende teksten. Dit recht is des te fundamenteler omdat er tijdens detentie, naast de doelstellingen die verband houden met leren, ontwikkeling en persoonlijke ontplooiing, ook doelstellingen zijn die verband houden met detentie (zich openstellen voor de wereld buiten de gevangenis, voor de gemeenschap) en met re-integratie in de toekomstige samenleving (beroepsopleiding, werk, burgerschap). Hoewel artikel 76 van de Beginselenwet bepaalt dat de gevangenisadministratie ervoor moet zorgen "dat gedetineerden een zo ruim mogelijke toegang hebben tot alle aangeboden opleidingsactiviteiten met het oog op het bijdragen aan hun persoonlijke ontwikkeling, het zin geven aan de detentieperiode en het behouden of verbeteren van de vooruitzichten op een succesvolle re-integratie in de vrije samenleving", was in 2017 slechts 4% van de gedetineerden ingeschreven in een beroepsopleiding (cijfers DG-EPI). Hoe kan dit lage percentage worden verklaard? Laten we beginnen met een paar cijfers. Volgens de CAAP-studie "Analyse de l'offre de services faite aux personnes détenues dans les prisons de Wallonie et de Bruxelles" van maart 2015: "Ongeveer 75% van de gedetineerden heeft zeer weinig opleiding of kwalificaties: de meeste gedetineerden hebben geen diploma of alleen een basisopleiding. 30% zou analfabeet zijn (tegenover 10% van de Belgische bevolking), 45% heeft alleen zijn CEB en 19% zijn lager secundair diploma. Slechts 4% heeft een eindexamen secundair onderwijs (tegenover 28% van de Belgische bevolking) en 2% heeft een diploma hoger onderwijs (tegenover 42% van de Belgische bevolking). 44% van de gedetineerden in Belgische gevangenissen heeft een buitenlandse nationaliteit, uit meer dan 130 verschillende landen". Er is dus een schreeuwende behoefte aan opleidingen voor gevangenen.

Toegang tot training vereist echter een hele reeks stappen die niet iedereen kan nemen. De informatie- en verwijzingsprocessen verschillen van gevangenis tot gevangenis en worden door verschillende mensen afgehandeld. In sommige gevangenissen leveren informatieplatforms over opleidingen (binnen en buiten de gevangenis) en "re-integratieplatforms" overtuigende resultaten op. Er zijn zowel interne als externe actoren bij betrokken. Docenten zijn aanwezig, wat het contact directer maakt. Ze ontmoeten vaak gedetineerden die op het eerste gezicht niet spontaan zouden overwegen om een cursus te volgen. De keuzes van de subsidiërende overheden hebben geen rekening gehouden met het belang van het harmoniseren van deze praktijken, die moeten worden gezien in het licht van de kenmerken van de gevangenispopulatie, die te weinig scholing heeft en vaak aarzelt om weer onderwijs te gaan volgen.

In juni 23 werd het ADFORM project gelanceerd in een aantal FWB gevangenissen. Het idee is om in elke gevangenis een opleidingsadviseur aan te stellen die specifieke ondersteuning biedt aan gedetineerden die een opleiding volgen of willen volgen binnen de gevangenis of daarbuiten ter voorbereiding op hun vrijlating en re-

integratie. De opleidingsadviseur zal ook verantwoordelijk zijn voor het ondersteunen, motiveren, begeleiden en doorgeven van gevangenen naar een zinvolle opleiding. De implementatie is nog onzeker. We kunnen alleen maar betreuren dat de financiering door het Europees Sociaal Fonds voor een relatief vergelijkbaar project, gericht op gevangenen die niet onder het Adform-project vallen, is ingetrokken.

Ten tweede zijn, als de cursus eenmaal is begonnen, persoonlijke omstandigheden vaak een obstakel voor motivatie, omdat dit een kwetsbare groep is. Er moet worden gezorgd voor individuele begeleiding en educatieve ondersteuning. Bovendien concurreren de lesroosters vaak met andere activiteiten (binnenplaatsen, douches, bezoeken, enz.). Studentgevangenen krijgen een bonus - van Forem of van de gevangenisadministratie - maar de keuze tussen werk en studie is snel gemaakt, omdat werk beter betaalt. Als de gedetineerde desondanks voor een opleiding kiest en deze volhoudt, is het niet ongebruikelijk dat deze wordt onderbroken door een overplaatsing uit de gevangenis. In dergelijke gevallen is continuïteit van de ene gevangenis naar de andere geen garantie.

De algemene vorming (alfabetisering, wiskunde, Frans, informatica, taalcursussen...), die een voorwaarde is voor de intrede op de arbeidsmarkt en voor beroepsopleidingen, wordt lang niet in elke gevangenis aangeboden en het aanbod verschilt van inrichting tot inrichting. Het activiteitenaanbod is beperkter in kleinere inrichtingen (door de grotere moeilijkheid om groepen te organiseren die relatief homogeen zijn wat betreft opleidingsniveau, gebrek aan lokalen, enz.) Wat voorarrestgevangenen betreft, is het aanbod van diensten voor hen minder groot op het gebied van opleiding (vanwege het hoge verloop).

Er zou minstens één beroepsopleiding per gevangenis moeten zijn. Dit is echter nog lang niet volledig ingeburgerd of zelfs maar voldoende, omdat heel vaak slechts een deel van de modules waaruit de opleiding bestaat, is opgenomen: dit leidt dan ook niet tot een diploma, maar eerder tot een certificaat van sociale promotie met de noodzaak om de opleiding bij vrijlating voort te zetten. Een aanzienlijk aantal gedetineerden wordt de toegang tot beroepsopleidingen geweigerd vanwege tekortkomingen in vakken als Frans en wiskunde. Aan de andere kant lijken de aangeboden opleidingen goed aan te sluiten bij de verschillende tekorten in bepaalde sectoren (catering, heftruckchauffeurs, bouwvak, enz.).

Anderzijds worden algemene opleidingen vaak minder goed bekeken en gesteund dan beroepsopleidingen, vooral door het gevangenispersoneel, omdat ze als minder belangrijk worden beschouwd.

Vrouwen zijn ook hier in het nadeel: er zijn nooit meer dan één of zelfs twee mogelijkheden om uit te kiezen, of het nu gaat om algemene of beroepsopleidingen. Dit is te wijten aan een nog groter gebrek aan lokalen en een laag aantal vrouwelijke gevangenen. Bovendien weerspiegelen de beroepsopleidingen die aan vrouwen worden aangeboden niet alleen vaak enigszins achterhaalde stereotypen, maar leiden ze ook naar banen die al sterk verzadigd zijn.

Aan de andere kant lijkt de ervaring met genderdiversiteit - ook in culturele en sportieve activiteiten - positief te zijn in Marche-en-Famenne. Volgens verschillende

spelers uit de sector verdient dit idee in de toekomst verder onderzocht te worden. Co-educatie zou het misschien mogelijk maken om nieuwe opleidingen op te zetten in gevangenissen met zowel mannen- als vrouwenafdelingen. Co-educatie mag echter niet worden opgelegd.

Een universitaire cursus is ook een mogelijkheid, maar dit vereist de betrokkenheid en medewerking van het onderwijzend personeel, personeelsleden en juryleden, evenals veel motivatie en hard werk van de studenten.

Een andere mogelijkheid ontwikkelt zich in gevangenissen: e-learning of, meer specifiek in de gevangeniscontext, cell-learning. Momenteel hebben in gevangenissen waar dit mogelijk is, slechts een paar gedetineerden (niet meer dan 10) een paar uur per week tot hun beschikking. Op papier gebaseerde cursussen voor afstandsonderwijs (correspondentie), hoewel toegankelijk voor een groter aantal mensen, zijn afgeschaft. Computerondersteunde leermiddelen alleen zijn niet voldoende. Een trainer die begeleiding biedt of een groep die een dynamiek creëert zijn echte toegevoegde waarden, maar deze follow-up is nog niet in alle gevangenissen georganiseerd.

Culturele activiteiten

Wekelijkse creatieve activiteiten (plastische kunsten, lezen, schrijven, muziek, theater, koken, verschillende recreatieve activiteiten, enz.). Sommige zijn terugkerend, andere zijn eenmalig. Af en toe worden er enkele culturele evenementen georganiseerd. Deze activiteiten hangen af van lokale initiatieven en er is geen echt beleid om ze uit te rollen. We zien dat operatoren geïnteresseerd zijn, maar ook hier is het gebrek aan financiering (eenmalig of terugkerend) een obstakel. Deze activiteiten zijn echter essentieel voor de ontwikkeling en ontplooiing van individuen. Bovendien kunnen ze dienen als springplank voor opleidingen. Ze creëren ook een sterke band met de maatschappij (vooral via tentoonstellingen en voorstellingen buiten de gevangenis). Ze lijden echter regelmatig onder een gebrek aan aandacht van het gevangenispersoneel, dat ze als zinloos en puur recreatief beschouwt.

Gevangenissen hebben bibliotheken, soms met een spelletjes- en/of mediatheekafdeling. Deze positieve observatie moet echter worden genuanceerd. Ze zijn niet altijd functioneel en als ze er zijn, is de toegang vaak erg beperkt, met bijvoorbeeld een lijst met titels en auteurs (zonder omslag of samenvatting) als basis voor de keuze, of het aanbod is ontoereikend. Vaak is dit laatste afhankelijk van donaties, waardoor we oude boeken aantreffen die niemand wil hebben en die ver af staan van de interesses van de gedetineerden. Er is ook het probleem van de taal, aangezien niet alle talen die in de gevangenis gesproken worden in alle bibliotheken vertegenwoordigd zijn. Kortom, er is nog ruimte voor verbetering op het gebied van management, openingstijden, gebruiksvriendelijkheid, faciliteiten en catalogi.

In sommige gevallen zijn er partnerschappen met bibliotheken en andere externe partners opgezet en deze initiatieven moeten worden versterkt om de "bibliotheekactiviteit" aan te vullen met activiteiten rond boeken, lezen en schrijven.

Sport

Verschillende sportactiviteiten ('body', voetbal, yoga, enz.) worden georganiseerd zonder een duidelijk omlijnd algemeen plan. Net als educatieve en culturele activiteiten zijn ze afhankelijk van de initiatieven van verschillende sportorganisaties. Het verband tussen fit blijven en de algemene gezondheid is duidelijk, vooral in de beperkte omgeving van een gevangenis. Sportzalen, uitrusting en materiaal zijn vaak schaars.

- ✓ Informatie, begeleiding en ondersteuning bieden aan studenten;
- ✓ Bied in elke gevangenis algemene cursussen en ten minste één beroepsopleiding aan en financier deze in overeenstemming met de behoeften;
- ✓ De invoering van deeltijdonderwijs aanmoedigen, zodat gedetineerden tegelijkertijd kunnen werken en een opleiding kunnen volgen;
- ✓ Ervoor zorgen dat toekomstige en bestaande gevangenissen lokalen, apparatuur en tijden hebben die specifiek zijn aangepast aan educatieve, culturele en sportieve activiteiten;
- ✓ De invoering aanmoedigen van gemengde activiteiten in gevangenissen waar zowel mannen als vrouwen verblijven (zoals Marche-en-Famenne) om het aanbod van opleidingsmogelijkheden voor vrouwen te verbreden;
- ✓ Ontwikkel computerapparatuur, (beveiligde) internettoegang en online cursussen (zowel in de cel als in een cursusruimte).
- ✓ Verhoog de studieprikkel om de concurrentie tussen werk en opleiding te beperken.

VOOR MEER INFO :

Personnes majeures incarcérées et études universitaires : préparation à l'accès, accès, poursuite et suivi. Etats des lieux et perspectives. ; Victor Perilhou. [Consultable ici](#).

Enquête sur la provenance sociale et le niveau scolaire des détenu(e)s en Belgique (juin 2000-juin 2001) ; FAFEP. [Consultable ici](#).

État des lieux des bibliothèques des établissements pénitentiaires de Wallonie et de Bruxelles Caap 2016. [Consultable ici](#).

v. Werk in de gevangenis

De beginselenwet bepaalt dat elke gedetineerde het recht heeft om te werken. Het is namelijk de verantwoordelijkheid van de gevangenisdirectie om ervoor te zorgen dat "werk wordt aangeboden of beschikbaar wordt gesteld om gevangenen in staat te stellen hun detentieperiode zin te geven, het vermogen te behouden, te versterken of te verwerven om na hun vrijlating een activiteit uit te oefenen die in hun levensonderhoud voorziet, hun detentie te verlichten, verantwoordelijkheden op zich te nemen, indien van toepassing, ten opzichte van hun naaste familieleden en slachtoffers, en, indien van toepassing, hun schulden geheel of gedeeltelijk af te lossen met het oog op herstel of re-integratie". Slechts een minderheid van de gevangenen kan echter in de gevangenis werken (40%). Dit is vaak ongeschoold werk aan de lopende band, waardoor het moeilijk is voor de gevangene om in zijn levensonderhoud te voorzien als hij of zij de gevangenis verlaat.

Het is erg moeilijk om vast te stellen onder welke voorwaarden werk wordt toegekend, omdat het proces erg ondoorzichtig is: de wachtlijsten zijn erg lang en kunnen oplopen tot 3, zelfs 6 of 8 maanden. Elke overplaatsing naar een andere gevangenis betekent verlies van de baan en terugkeer naar de wachtlijst. Het is moeilijk voor gedetineerden om te weten waar ze zich op de wachtlijst bevinden (alleen op uitdrukkelijk verzoek), en in ieder geval is de lijst niet erg indicatief, omdat deze kan worden geschrapt zonder uitleg of mogelijkheid tot beroep. Het is ook niet mogelijk voor hen om te kiezen welke baan ze gaan doen.

Er moet ook aan worden herinnerd dat het loon erg laag is (0,75 tot 4 euro per uur, of 120 tot 450 euro per maand) en gevangenen niet echt in staat stelt om hun persoonlijke uitgaven tijdens hun verblijf in de gevangenis te dekken of bij te dragen aan het onderhoud van hun gezin (huur, hypotheek, nutsvoorzieningen, uitgaven voor kinderen, enz.) Bovendien is gevangeniswerk niet gebaseerd op een contract en geeft het gevangenen geen recht op sociale rechten. Het is dus mogelijk om van de ene op de andere dag zonder reden of uitleg je baan te verliezen. Gevangenen hebben geen sociale zekerheid, geen bedrijfsgezondheidsdienst, geen arbeidsinspectie en geen comité of collectief orgaan dat werknemers vertegenwoordigt. Werken in de gevangenis geeft geen recht op bijdragen aan werkloosheids-, pensioen- of ziekenfondsuitkeringen, noch op toegang tot de verschillende sociale pensioenen (OCMW, RIS, werkloosheid, enz.), ook al zijn de beloningen van het werk belachelijk en is het leven in detentie duur.

In deze omstandigheden is werken in de gevangenis niet zozeer een recht als wel een voorrecht, soms gebruikt als beloning voor goed gedrag. Naast deze ondoorzichtige selectie van werknemers, sluiten sommige mensen zichzelf uit als verdedigingsmechanisme tegen andere gevangenen. Dit is berucht voor mensen die vastzitten voor onfatsoenlijke daden, die een kwetsbaar profiel vormen in de gevangenis.

VOOR MEER INFO :

Prison : le travail à la peine ; Ligue des droits humains. [Consultable ici.](#)

Des peines et du travail ; La Brèche, journal du Genepi Belgique. [Consultable ici.](#)

ORDE EN VEILIGHEID IN DE GEVANGENIS

Bij aankomst in de gevangenis bepaalt de beginselenwet dat alle gevangenen geïnformeerd moeten worden over hun rechten en plichten "in een taal die ze begrijpen of op een begrijpelijke manier". Het huishoudelijk reglement, dat specifiek is voor elke inrichting en aan de gedetineerde wordt overhandigd, levert echter een aantal problemen op. Dit document is bijzonder dik en soms moeilijk te lezen, vooral voor een bevolking die al moeite heeft met geschreven taal. Bovendien verwijst het soms naar bepalingen die van toepassing zijn op andere inrichtingen en niet op de inrichting waar de gedetineerde wordt vastgehouden, waardoor het nog moeilijker te lezen is.

De beginselenwet en het huishoudelijk reglement organiseren ook het systeem van sancties die aan de gedetineerde kunnen worden opgelegd - naast de vrijheidsberoving waaraan hij of zij al is onderworpen. Deze sancties variëren van het ontnemen van bezoekrechten, de binnenplaats en activiteiten, tot plaatsing in een strafcel of eenzame opsluiting.

Sinds 1 oktober 2020 kunnen gedetineerden een klacht indienen bij de Klachtencommissie tegen een beslissing die de gevangenisdirecteur over hen heeft genomen (bijv. disciplinaire sanctie, fouilleren, etc.) als deze hun rechten niet respecteert, onredelijk of oneerlijk is. Deze onderzoekt dan de ontvankelijkheid van de klacht, organiseert een hoorzitting en doet uitspraak.

Het is ook mogelijk om beroep aan te tekenen bij de Commissie van Beroep van de Centrale Raad van Toezicht op Gevangeniswezen tegen verschillende soorten beslissingen: beslissingen van de Klachtencommissie (in beroep), tegen beslissingen van de Directeur-Generaal van de Gevangeniswezen na een klacht tegen een plaatsings- of overplaatsingsbeslissing, of tegen de beslissing van de Directeur-Generaal om een individueel bijzonder beveiligingsregime in te stellen, te verlengen of te handhaven.

Dit klachtensysteem heeft echter bepaalde tekortkomingen. Ten eerste moet de klacht in het Frans of Nederlands worden geschreven, afhankelijk van het geografische gebied waar de gevangenis is gevestigd, wat de procedure moeilijk kan maken voor mensen die niet of slecht kunnen schrijven of de taal niet beheersen. Bovendien komt in sommige inrichtingen de vertrouwelijkheid van de klachten in het gedrang: de brievenbussen van de commissies bevinden zich niet systematisch op de afdelingen en de klachtenformulieren moeten bij de officieren worden aangevraagd. Sommige gedetineerden vrezen daarom - terecht of onterecht - represailles van het gevangenispersoneel als ze een klacht indienen, wat ertoe kan leiden dat ze afzien van het uitoefenen van dit recht.

VOOR MEER INFO :

Droit de plainte des détenus : Une bonne idée mal mise en œuvre ? : OIP Section belge. [Consultable ici](#).

Rapport sur les cellules de punition et de sécurité ; Conseil central de surveillance pénitentiaire. [Consultable ici](#).

Bibliographie

12 JANVIER 2005. - Loi de principes concernant l'administration pénitentiaire ainsi que le statut juridique des détenus (2005). Récupéré sur https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=2005011239

23 MARS 2019. - Loi concernant l'organisation des services pénitentiaires et le statut du personnel pénitentiaire (1) (2019). Récupéré sur https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=fr&caller=summary&pub_date=19-04-11&numac=2019011569

5 AVRIL 2019. - Arrêté royal fixant la date d'entrée en vigueur de l'article 43 de la loi de principes du 12 janvier 2005 concernant l'administration pénitentiaire ainsi que le statut juridique des détenus relative au droit de porter ses propres vêtements (2019). Récupéré sur https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=fr&caller=summary&pub_date=19-04-18&numac=2019011889

9 SEPTEMBRE 2021. - Projet de loi visant à rendre la justice plus humaine, plus rapide et plus ferme, DOC 55 2175/001 (Chambre des Représentants de Belgique 2021). Récupéré sur <https://www.dekamer.be/FLWB/PDF/55/2175/55K2175001.pdf>

CCSP. (2021). *Rapport annuel*. CCSP. Récupéré sur https://ccsp.belgium.be/wp-content/uploads/2022/09/CTRG_Jaarverslag_2021_FR_WEB.pdf

DEVRESSE, M.-S., HELLEMAN, A., & ROBERT, L. (2011). *Recherche relative à la classification et à la question des régimes au sein des établissements pénitentiaires*. INCC.

NÈVE, M. (2021, 03 24). *Publications*. Récupéré sur Conseil Central de Surveillance Pénitentiaire: <https://ccsp.belgium.be/wp-content/uploads/2022/03/Allez-visiter-les-prisons-.pdf>

TANGE, C., BURSSSENS, D., & MAES, E. (2021). *Un tiers des personnes en prison sont des prévenus*. INCC.

W.D. c. Belgique , 73548/13 (Cour Européenne des Droits de l'Homme Septembre 6, 2016).

Recommandations du Parlement européen du 5 octobre 2017 sur les systèmes pénitentiaires et les conditions dans les prisons et Recommandation du Conseil de l'Europe Rec(2006)2-rev du Comité des Ministres aux Etats membres sur les Règles pénitentiaires européenne de 2006 et modifiée par le Comité des Ministres le 1er juillet 2020

30 JUIN 2015. – Accord de coopération entre l'État fédéral, la Communauté française et la Région wallonne en vue de créer une politique carcérale cohérente dans le respect des compétences des entités fédérées et de l'autorité fédérale Récupéré sur www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=fr&caller=summary&pub_date=15-06-30&numac=2015009289.

